

SLOVENSKI UČITELJ.

List za učitelje, odgojitelje in šolske prijatelje.

Izhaja 1., 10. in 20. vsakega meseca in velja 3 gld. za vse leto, 1 gld. 50 kr. za pol leta. Učiteljskim pripravnikom se daje za 2 gld. na leto. Spise, dopise in naročilno sprejema Ivan Lapajne, nadučitelj v Ljutomeru na Štajerskem. Oznaniła, reklamacije in druge administrativne reči naj se blagovolijo pošiljati „Narodni tiskarnici“ v Mariboru v koroški ulici hiš. šte. 229.

Štev. 8. V Mariboru 10. marca 1873. I. letnik.

Kako naj se otrok podučuje v svojem materinem jeziku?

(Spisal Avgust Leban.)

Sedržaj je za ljudsko šolo večje vrednosti nego oblika

Učitelj ne sme učencu ponujati jezik kot mrzel dar tujih premišljevanj, a truditi se mora vzbuditi ga v vsem njegovem čutenji.

Z večkratnim poslušanjem dobrega petja, lepe glasbe se v otroku ne gane le čut za harmonijo, a tudi za takt. Otrok kriva v svojej duši zmožnost lepoglasja in takta; treba le pri tem učencu več, pri onem manj zunajnega učina, da kal požene.

Taista je razmera pri jeziki. Učimo se ga zbog zunajnega dejstvovanja, z občevanjem z drugimi. Otrok se pogovarja sè starši in tovariši; sliši, da se reč, ki izbo greje, peč imenuje; sliši: miza — mize, silil je, ter opiraje se na to sam stvari: hiša — hiše, pilil je kot po natvornem nagibi. Otrok čuje pravilno sklanjo in sprego; posnemlje ter sklanja in sprega analogično. On zna v četrtem leti svoje starosti že precej slovnice, a ne zaveda se tega. In tako bi mogel pri malej pomoči napredovati do desetega leta in še dalje; pomagati bi se mu moralo nekoliko posebno pri pismenih vajah. Pred vsem treba razviti jeziško čut. Otrokov čut za naglas in rhytmus pomore mu pri razvrščenji besed k pravilnemu vrščenji stavkovih članov.

V teoriji o zvoku govori se o zvočnih poboljščinah (Klangfigur). Enakolične, nevidljive, duševne tvorine si mislim v odgojenčevaj duši. Take jeziške podobščine vtisnejo se spominu kazaje pravila enakim ustvarbam.

S tim sem hotel le dokazati, da treba otroka pred vsem s pogovarjanjem in napisovanjem vpeljati v skrivnostno svetišče jezika. Sè slovniško modrostjo nij še nobene sile.

Človek uči se tedaj jezika s tim, da izraža svoje misli oziraje se na mišljenje drugih, a to jasno in določno. Jezik razvija se le v družbi; otroci učè se materinega jezika doma, pa udi občevaje sè svojimi vrstniki. A kljubu tega poznajo stopilši v šolo le malo besed, krog njihovih mislij je še ozek: šoli je tedaj dana sveta naloga, da vzbudi in goji v njih ljubav in veselje do materinega jezika. Sè spodbujanjem osnuje se v otrokovej duši misel sama od sebe. On se ne uči jezika, da se mu odmerijo besede ter da z ustnicami blebeta za učiteljem, marveč njegova jezikova veda raste sè starostjo in vajo.

Otroku treba jezik dati, t. j. vpeljati ga v sodržaj že razvitega jezika, a po pametnem navodi. Naj se mu pripoveduje; kajti otrok rad posluša povesti. Modri stariši delajo to, preden je otrok še zrel za šolo. Učitelj naj se ž njim pogovarja: besede budé misli. Čim več se učitelj z odgojencem more pomenkovati, tem bolje. Že zavoljo tega so prenapolnjene šole poduku na kvar.

Ko je otrok s povestmi in pogovori malo bolje dozorel, se ž njim bere in dá se mu brati; nikadar naj učitelj pa ne zabi: „Razumiš pa tudi, kaj čitaš?“

Z branjem, razlaganjem, pogovarjanjem in ponavljanjem mora sodržaj berila postati duševna imovina otrok. Z nadaljevanim mislečim branjem množi se moč ter širi se krog mislij. Rast moči in pridobitva snovi krepiti se mej seboj (vice versa). Še le, ko otrok že pozna nekoliko sodržaj svojega jezika, še le tedaj se dá seznaniti po malem tudi sè slovnicó. Sadržaj je za mladino važnejši od oblike. Premišljevanja jezikovih oblik morajo v ljudskeji šoli imeti le ta namen, da pomorejo razumetju in pismenim vajam. Vse, kar temu neposredne ne služi je le potrata. Namen jezikovega poduka v ljudskeji šoli nij znati, a moči.

Slovnica je le sredstvo; ne namen. In še ta namen rabi le višemu namenu, npravni in duševni omiki mladini.

Berila nemamo le v naučenje sedržaja jezikovega, a za viši namen, za npravno požlahtitvo otrokovo. In dá-si bi v prikladnem berilu npravna vporaba ne bila izražena z mnogimi besedami, vendar segne nauk živo do nežnega srca. Često je veliko bolje, da razklada izgled na tihem svojo blagodejno moč, nego da se za to čez mero besed porabi. Namera večkrat več škoduje, kakor hasni. S preobilim svarjenjem postanejo otroci navadno le še bolj neobčutljivi. Redkokedaj, a jedernato, to je pedagogično.

Kot smo na podlagi primernih pogovorov dospeli do pisanja, ravno tako mora pri jezikovem nauka biti nezavedna vaja uvod k zavedni.

da ne more prednosti nove metode spoznati, da ostane rajše pri starem načelu: „Ne mnogotero, ampak eno — na enkrat“ in mi dostavljemo: „malo, pa to dobro!“

Iz vseh teh razprav se je razvidelo, da „analitično-sintetična“ metoda je v svojih prvih načelih slaba. Mi se je toraj ne moremo poprijeti in ne moremo je hvaliti in priporočevati. Ostati nam je toraj pri „pisalno-bralni“ metodi. Pri tej pa moramo paziti, da je bomo temeljito razumeli, ter živo rabili. Pri tej moramo oživljati z veselo prednašbo suhe glasove in neme črke, pri tej moremo v otroku zbujati um, pri tej moramo tudi že obravnavati na kratko pa dobro nekatere pojme iz kazalnega nauka. Po tem bomo tudi s to metodo vse to dobro dosegli, kar nemeravajo tisti, ki novo metodo priporočujejo.

Metodična obravnava

berila:

„Pošten beraček.“

(Iz „Prvega berila in slovnice,“ št. 102, stran 100.)

Bere se najprvo od konca, potem samo do prve pike. Učitelj na to poprašuje: Kdo je prosil? Kaj je to ubogi deček? Kako se lahko še drugače pove? (Reven deček — revež — siromaček). Koga je prosil? Kdo se razumi pod imenitnim gospodom? (Velik, visok gospod). Kaj pomeni velik ali visok gospod? Kje ga je prosil? Kaj je Rim? Kaj veste o Rimu? Kaj je poprosil deček gospoda? Ako se gospodu usmili, mu milost skaže in mu nekaj podari, tako se imenuje to dar, miloščina. Kako se še imenuje miloščina? Kaj mu gospod lahko daruje? — Beri dalje! — Kaj reče gospod? Kaj je drobiž? Če imam desetico in rečem, da nimam drobiža, kaj mislim s tem? Če imam petak ali desetak in rečem da nimam drobiža, kaj mislim zdaj s tem? (Mali denar). — Beri dalje! — Kaj pravi deček? Če jaz tebi svoje bukve dam, ti pa meni svoje, tako se tudi pravi, da sva menjala. Se tudi tukaj menjati tako razumi? — Beri dalje! — Kaj stori gospod? (Gospod se posmeja da cekin, gre naprej in ne misli —.) Zakaj se gospod dečku posmeja? (Zavolj čudne ponudbe.) S katero besedo se da zameniti beseda „čudno“? (nenavadno). Kdaj se ti čudiš? (Jaz se čudim, če kaj nenavednega, posebnega slišim, vidim, berem itd.) Kaj pomeni tedaj beseda „čuden“? Ni dobro tedaj, ako pravite čudna pot, čudno vreme, ampak reči morate „slaba pot, slabo vreme.“ Kaj je cekin? (Zlati denar). Poprej ste slišali, da gospod nima drobiža, kakšen denar je tedaj cekin? (Velik denar).

naj ogledujem na priliko: v delavnici umetnika, ali priprostega rokodelca, ali na dvorišču navadnega kmeta, ali na vojaških vadnih prostorih; nikjer se ne čisla načelo: „Od složenega do enostavnega.“ Kteri malar bode svojemu novemu učencu kar hitro veleval, da mu narisa sliko, predstavljajočo vojsko? Ali ga ne bo najprvo napeljeval, kako se črta risa? Kteri učitelj glasovira bode učenca najprvo učil, kako so akord prime? Ali mu ne bode razloževal najprvo poedine glasove? Kteri mizar bode najprvo učenca učil, kako se ima „pisalna miza“ (sekretér) narediti? Ali mu ne bo najprvo pokazal kako se deska obla? Kteri kmet bode „Janezku“ najprvo veleval, da popelje s senom naloženi voz? Ali mu ne bo pred vsim pokazal, kako ima vajeti držati? Kteri častnik bode novince prvi dan učil streljati? Ali jim ne bode najprvo kazal, kako morajo ravno po koncu stati? In v šoli, v pravi delavnici začetnega učitelja, naj se s celoto najprvo začenja? Otrok naj besedo najprvo čita in bere, potem naj se še le seznanj s črko? Dobro stran tega ravnanja naj razumi, kdor more, jaz tega ne *morem*, čeravno mislim, da sem se učil spoznavati dušo in glavo otrok. „Od delov zopet k celoti,“ glasi se dalje ta metoda. Zakaj kar začetkoma ne od oddelov do celote? Zakaj trudopolno delo, celoto razdeljevati? Reče se, da je ta metoda naravnostna in sicer bolj nego vse druge.

Kje tiči ta naravnost, tega nisem mogel zaslediti. Jaz sem teh misli: Narava ne daje nikjer celote, dovršenosti in izobrazuje še le potem posamezne dele, ampak ona je v vsem delovanju progresivna. Kaj je naravnejšega od tega da se otrok nauči najprvo en glas, eno črko, in potem še eno, da je nadalje zvezuje in tako naprej?

b) Združevanje poduka.

Poduk združevati se imenuje, različne predmete tako obravnavati, da se vrté okoli določenega središča. Ta nova metoda se baha, da je ona to združevanje na dan spravila in v začetnico vpeljala. Središče te metode so tako imenovane zgleadne normalne besede, katerih število pav različnih „abecednikih“ (fibel) za to metodo ni enako, marveč se nahaja od 16—100 takih besedi. Iz teh besedi naj se toraj otroci vse šolske modrosti 1. leta navzamejo, na podlagi teh besedi naj se naučijo misliti, govoriti, pisati, čitati, risati in tudi peti ter računati.“ — Tako govori pisatelj od besede do besede. Na dalje pa tudi dokazuje, da ravno ta metoda je slabo združevanje nauk. Najprvo, reče, se mora o zgledni besedi nekoliko časa pogoovarjati, potem brati, nadalje pisati — to pa res ni natančno združevanje. Ta metoda pa napravi tudi nekako zmešnjavo pri učencih. Od nekterih besedi ali reči (od kakovih 20) se v 2—3 mesecih vse naučé, a vendar ne znajo še čitati, ne pisati drugega, kakor ravno teh 20 besedi. Zato pisatelj reče nazadnje,

Pismene vaje naj obstajajo iz govorno-kazalnih vaj, obsegajočih le najbolj potrebno iz slovnice. S tim izvedó učenci imena rečij in stvari, njihove lastnosti in njihovo dejanje ali stanje, znajo ločiti celoto od njenih delov, seznanije se s številom, obliko, bojo, snovo, haskom, namenom.

Spoznavanje, imenovanje in napisovanje takih rečij in razmerij združeno z umnim ali logičnim branjem celih odstavkov je tedaj glavna naloga jezikovega poduka v ljudskeji šoli.

Slovenski učitelji! Pazite da vzbudite mladini v nežnih srčecih gorečo ljubav do materinega jezika: narod gleda na Vas; on Vam je izročil svoj najdraži zaklad, deco svojo! Ako je ljudskemu učitelju sploh dana naloga skrbeti za razvoj materinega jezika, nalaga se to slovenskemu učitelju pred drugimi, da vsaja v mlada srca zdravo seme, katero bode čedalje bolj klilo in gnalo ter naši miljeni Slavi priborilo slavo, katera ji gre mej drugimi tovarišicami. V tem smisli kličem Vam:

Bratje, slovenski učitelji, Vaše modro delovanje
Blagoslovi nebo, slava na veke Vam vse!

O metodah začetnega čitanja in pisanja.

II.

France Wiedemann, elementarni učitelj v Draždanah, je spisal l. 1869. knjigo pod naslovom: „Der Lehrer der Kleinen“; v tej opisuje vse začetno podučevanje pri otroku, posebno poduk v najnižem razredu. Načela in misli, ki so izražene v tej knjigi, potrdil je sloveči nemški pedagog Dittes v Beču, kteremu je omenjena knjiga posvetjena. V tej knjigi piše Wiedemann pri oddelku „čitanje“ tudi o „analitično-sintetični“ metodi, o kateri smo mi v l. članku te razprave povedali svoje mnenje. Pisatelj pravi tako-le: „Glavna načela te metode so gledé čitanja ta-le: a) Od celote do poedinosti in zopet k celoti. b) Združevanje raznih učnih predmetov.“

Opomnim že naprej, da se v svojih načelih lahko motim, pa tudi sem pripravljen na to, če privrženci te metode s svojimi misli proti sebi razdražim. Pripravljen sem pa še na boj, ako ne velja osobi, ampak reči.

Toraj k a. „Od celote do delov. Od složenosti od enostavnosti. Od množice k edinici“. To je prvo geslo te nove metode. V to pa se ne morem nikdar vdati, kajti ono odpravi s tem „glavno načelo“ vsega podučevanje, ki se glasi: „Od lahkega do težkega, od enostavnega do zloženega.“

Naj se oziram v krogih, kjer se podučuje in napeljuje,

Kedar pridejo otroci v šolo, se le z velikim trdom nekoliko besed iz njih posili. Tudi tice v tičnik dejane molčijo dalje časa. Pri deci je pa še malo drugače. Jeziček je še nespreden v pravilnem jeziki, besed še pomanjkuje.

Učitelj mora vaditi čute in govora (Sprachwerkzeug.) So cer se čuti najboljše izobrazijo v prostej naravi, govora z obilim občevanjem. Javni učitelj ima le malo ur zato; njegovdelovanje bode tem boljše uspešno, čem več so že roditelji, naravni odgojitelji, na to delovali. Žalibože se pa to ne godi, še pri onih starših ne, ki bi jim to bilo le sladka zabava.

Počete govorne vaje nadaljujejo se v naslednjih letih; vedno treba jasno in živo pooditi stvar. Abstraktni pojmi naj se po močosti razložijo s naslombo na enakolične konkretne.

Učitelj bere odstavke iz berila ter jame se o sedržaji njegovem pogovarjati z učenci. S tim se blažijo njihova srca, jezikov krog se širi, izrazi se spopolnjujejo. Mnogo je otrok ža videl zunaj šole, a redkokedaj natanjko smatral in premislile v šoli mora se mu to razodeti, da se mislé gledati nauč; Kar je videl in premislil, naj razločno in pravilno z besedami. v malih stavkih pove. Taki pogovori so temelj vsem prihodnjimi znanostim.

Posnemanje je pri jezikovem uki velike važnosti. Posnemaje tovariše, roditelje in učitelje uči se otrok s prva misliti in govoriti. Izrekati tedaj, govoriti za izrečenem, pripovedati, ponavljati, izpraševaje prašati, odgovarjate, če otrok sam ne ve odgovora, določno opisevati (označevati), ostro naglašati, brati in razlagati, razumljeno memorirati: — to je navod, po katerim se mladina materinega jezika lahko in jedrnato nauči.

Varuje naj se učitelj pri govorno-kazalnih vajah, da nij preobširen. Prav z lahka postanejo take vaje abstraktne ter učinijo ravno nasprotno, kar je njihova naloga, njihov namen. Mestu da bi otroku razjásnile, česar nij razumel, zboldijo mu obzor le še bolje. V zvezi (kontekst) v berilnem odstavki, se pojem najlaže in najboljše razloži. Presistematično vredjene so take vaje presuhoparne. Kostí poznati učimo se najpreje in najboljše s kostjakom (Gerippe) združene, a ne od njega ločene.

Večina vaj v mišljenji in govorjenji dadó se združiti z berilnimi odstavki. Čem dalje se učitelj pri njih mudi in čem manje se v prvem razredi sè slovniškimi pravili bavi, tem bolj plodunosen bode njegov poduk, posebno, ako ne pozabi navezati na to še napisanje rečenega.

Vsak šolski dan mora učenec pisalo (klinček) ali pero rabiti. „Noben dan brez vrste“, modruje Herder. In to velja pred vsemi učitelju, posebno mlademu učitelju zlasti v našej dōbi. Učitelji imamo ozirom svojega sloga še marsikaj popraviti, tudi ko bi bilo le zarad tega, da nam je mogoče za učenca umevno pisati.

Zakaj je šel dalje? — Beri dalje! — Namesto „toda“ se tudi lahko postavi „ali“, „pa.“ Je-li deček našel gospoda na prejšnjem mestu? Kaj je toraj storil deček?

Beri dalje! Zakaj se začudi gospod in zakaj je vesel? Kaj pomeni „deček pa ne ume“? (Dečku ni šlo v glavo, on ni vedel, razumel, zastopil). Ktera beseda se da postaviti namesto „čudnega“? (Posebnega.)

Beri dalje! — Kaj je deček o sebi pravil? Od kod se to naučil? (To se je naučil od ranjkega očeta.) Kaj pomeni „ranjki“? Ktera beseda se da mesto te povedati? Kaj so ranjki že rekli? — Če dežuje in je zemlja (tla) namočena, kakšna je ta pot? Na ozki poti samo hodimo, kaj pa po široki? Kako se še imenuje pot, po kateri tudi vozimo? (cesta.) Tukaj se pravi „to je pot k poštenosti. Je li deček hodil po poti poštenosti? Zakaj?

Kteri človek hodi po poti poštenosti? Kaj je poštenosti nasprotno? (Tukaj se razumi pot v pomenu djanja, kako se kaj stori, ne pa o pomenu poti, po kateri hodimo.) Po kakšni poti hodi učenec, kteri rad uboga in se rad uči? Po kakšni poti hodi oni učence, kteri tega ne stori? Kako se poštemu in pridnemu vsikdar godi? Kako se more drugače reči „ne bo se ti slabo godilo“?

Beri do konca! Kaj je gospod zdaj storil? Kaj je izvedel gospod o dečku? (Kruh tukaj pomeni vse, kar človek k življenju potrebuje, n. pr. živež, obleka, stanovanje. Kaj se pravi, svoj kruh si služiti? Z delom priskrbeti si, kar je k življenju potrebno.) Kteri si lahko sam svoj kruh služi? (Tisti si lahko svoj kruh služi, kteri se kaj v mladosti nauči.) Ktere lepe lastnosti najdemo pri dečku?

- 1) Ves denar je nazaj prinesel.
- 2) Nauke od očeta sprijete je lepo spolnil.
- 3) Za svojo bolno mater je miloščine prosil.

Ker je ves denar nazaj prinesel, je bil pošten; ker je očetove nauke lepo ubogal je bil ubogljiv; ker je za mater skrbel, je bil hvaležen.

Opomba. To stvarno obravnavo smo prijeli od prav skušenega slovenskega učitelja. Obravnano je to berilo sicer jako obširno, pa ni treba, da bi tudi drugi učitelji ravno tako in ne drugače izpravevali. Tudi ni vsako berilo ravno potem zgledu obravnavati, ampak to je le en primer, ki je za to berilo dosti priličen.

Vrd.

Šolsko blago.

Dvogovor o nebnih truplih.

Kmet. Glejte, gospod učitelj, kak večer je nocoj, še meglice ne vidim na nebu! Ker je danes nedelja, in ker imam dovolj časa, mi poveste pa nocoj kaj o zvezdah, kar ste mi predvčerajšnjem povedati hoteli, kaj ne?

Učitelj. Prav rad; pa idiva ven na prosto, da naju ne bo kdo motil.

K. Res je, idiva tedaj! Najprej bi prav rad zvedel, kaka je naša zemlja, da ne bom po zvezdah vprašal, ko še o zemlji nič ne vem.

U. Dobro! Naša zemlja je okroglo truplo, ki se suče in ki se v enem letu okolo solнца prevrti.

K. Tu pa sem neverni Tomaž; da je zemlja okrogla, zna biti, ali da se zemlja okolo sebe vrti in okolo solнца suče, ne bo dal! Saj nijsmo slepi, ali pa trepasti, da bi tako mislili.

U. Nočem Vam dokazavati, da se oko včasih moti, in zakaj da se moti, kakor n. pr. se na vozu sedečemu zdi, da se zemlja pomika, hočem nadaljevati o zemlji. Zemlja, ki se tako okolo solнца premiče, se bliža, ali pa oddaljuje od solнца, in od tod imamo tudi raznovrstne letne čase. Gotovo je tudi to odvisno od navpičnih ali pa navkrebrnih..

K. Ne umém zadnjih besed, tudi me to ne mika; povejte samo, kako da se to godi, da oni, ki so pod nami, ne odleté od zemlje in ne padejo v neizmerno globočino?

U. Če vržete kamen v zrak, kaj se z njim zgodi?

K. Nu! pade na zemljo nazaj.

U. Kaj poteza kamen k zemlji nazaj?

K. Hm; — kosmáta kápa — ne vem!

U. K vsakemu pregibanju je treba neke moči, toraj mora tudi kamen neka moč nazaj k tlam vleči, ako ga kdo kvišku vrži, je temu tako?

K. Že.

U. Ako kamen kjerkoli iz rok izpustite, potem ko ste ga vzdignili, se Vam povsod k tlam vrne, znamenje, da je povsod tista moč, ki kamen k tlam vleče, in to moč imenujemo težo. Ker je zemlja okrogla in ker vleče teža vsako povzdignjeno, in potem izpuščeno telo k zemlji, vleče torej povsod teža k središču zemlje. Ko bi to ne bilo, morala bi zemlja razpasti, kakor bi razpadel košček okroglega blata, če ga kdo naglo okoli sebe vrti. To moč, katero težo imenujemo ima pa še večji pomen v svetu, pa od tega povem Vam pozneje.

- K. Za zdaj že vem dosti v naši zemlji, kaj pa so zvezde?
- U. Zvezde so trupla okrogla, kakor naša zemlja; nekatere so manjše nekatere pa morebiti na milijone večje od naše zemlje.
- K. Čudno, pa kako veste vi učeni to? Kdo je meril solnce, luno in vse te zvezde, ktere gori na nebu zdaj bliščijo.
- U. V malem so nekteri skušali proračuniti, dobro so opravili, potem so se tudi velikega lotili.
- K. Aj da — zdaj se zmislim: res zamorejo nekaj učeni znati, ker pratikarji vselej še minuto vedó, kedaj da bo lunini ali pa solnčni mrak, in vender se ne zmotijo — verujem toraj, vse to verujem. Pravite dalje, zdaj bom le poslušal.
- U. Zvezde razdeljujemo v tri vrste: prva vrsta je ona stalnic, solne, ki se ne premikajo drugače, kakor okolo svoje osi; druga vrsta je ona planetov, ki se vrte okolo svoje osi in v tem času tudi okolo stalnic; k tretji vrsti štejemo one zvezde, ki se okolo planetov in s temi okolo solna sučejo: to so lune. Solna imajo lastno svitlobo, od njih pa dobivajo planeti in lune svitlobo in gorkoto. Med zvezdami, ktere vidite je veliko solne, in okolo vsakega solna se vrti več ali manj planetov. Ta solna s planeti vred imenujemo osolnčja.
- K. Zdaj že nekoliko vem, kaj in kakšne so zvezde, kako je pa to, da ne padejo zvezde v večni brezden?
- U. Mislite si, da ni nikjer nobenega trupla, ne zemlje, ne solne, ne lun; ko bi pa eno samo truplo v ta prazni kraj kdo postavil, ali bi se pregibalo?
- K. Ne vem.
- U. Ste že pozabili, da neka moč, teža namreč, vsako truplo k središču zemlje vleče, in napravi, da vsako sebi pripuščeno telo pade? Ko bi pa zemlje ne bilo, bi zamogla še teža biti?
- K. Nikakor ne.
- U. Ko bi tudi zvezd ne bilo, bi zamogla kaka moč v neizmer-nem prostoru biti?
- K. Gotovo je, da ne.
- U. Ker je pri vsakem pregibanju treba moči kot vzroka premikanja, smemo reči: kjer ni moči, ni pregibanja. Bi zamoglo tedaj ono truplo, ktero si mislimo v prazni kraj postavljeno, brez kake moči pasti?
- K. Če prav mislim — ne bi moglo.
- U. Mislite si, da je namesto onega trupla zemlja in solnce postavljeno v oni prazni kraj; solnce naj bi se ne premikalo, razun okolo sebe, zemlja pa okolo solna in okolo svoje osi, je treba že solncu in zemlji pasti?
- K. Če ni druge moči, kakor samó moč onega pregibanja, ni

treba da padeta; ker je pa toliko zvezd in zemelj, ker ima vsaka izmed njih moč, ki k središču vleče, kakor pravite: kako pa je to, da ne potegne ena zvezda vse druge nase?

U. Ravno te skupne moči so tako vredjene, da ena moč drugo vniči, t. j. da nobena tih moči ni večja od druge, in to imenujemo svetovovo enakotežje. Kako da se to godi, Vam ne morem razložiti, ker bi me ne mogli umeti.

K. Kaj mislite, imajo zvezde kak upljiv na človeško življenje? Vsakokrat, kedar se prikaže kaka zvezda z repom, postane malo časa pozneje vojska, kuga ali pa lakota.

U. Kaj zares mislite, da imajo zvezde tisto moč, da prinašajo vojsko in druge nadloge saboj? Smešno je to: zvezd ne molite, kakar pagani, pa mislite, da imajo ono čudno moč. Morebiti Bog one zvezde ljudem v znamenje pošilja? Bog nam je modro prihodnost prikrl, in Vi mislite, da nam jo po zvezdah odkriva? Povejte pa Vi, zakaj ljudje tako sodijo?

K. Ne vem; pa kdo bi se z Vami študiranimi prepiral, saj vem, da hočete vselej prav imeti. Kar ste pa z menoj govorili, bodem premišljeval.

Lahko noč!

D. Fajgelj.

Dopisi.

Iz Trsta. (Naše šolske razmere.) Obče je že znano celemu svetu, kako se posebno učitelji, ne le samo kranjski, ampak tudi istrski, goriški, koroški, in skoraj bi rekel celega sveta zaradi preslabe plače pritožujejo; vsi šolski in tudi politični listi so že na tisučkrat te jeremijade prepevali, še vrabci v zraku jih že čvrče ponavljajo. Mnogim vsaj v avstrijskih provincijah se je posrečilo, da so v zadnjih 3—4 letih, čeprav ne veliko, vsaj nekaj boljše dobili. Organizirane so jim bile ne le samo plače, ampak tudi pripoznane njih pravice kakoršne jim pripoznava postava od 14. maja 1868; le Trst z okolico vred nima še šolskih postav. Kdo je temu vzrok? se ne more prav razložiti: ali tržaški deželni zbor ali vlada? Pred dvema letoma še je hotel deželni zbor tržaški pretresovati šolske postav, vlada pa jih je za ono sesijo odložila, 1871. je vlada predlagala sama načrt, deželni zbor pa je reč odnesel. Tako je še vedno in stato quo. Plače so se sicer zvišale že dvakrat. Leta 1871. so se dovolile petletne doklade v mestu in okolici in sicer učiteljem po 50 gld., učiteljicam pa po 30; 1872. se je dalo mestnim učiteljem 125 odškodnine za stanovanje in učite-

ljicam 120. Prošnjo okoličnih učiteljev za zboljšek so pa odvrnili in samo organistom učiteljem 60 gld. na leto za orgljanje privrgli. Zadnji so na to zopet vložili prošnjo za zboljšek, kteri so priložili posebno „specifico“ stroškov, ki jih ima učitelj v okolici s ženo in z dekle na leto okolo 660 gld. in to, ako prav varčno živi. In na to prošnjo jim je magistrat 17. p. m. tega leta 50 gld. priboljšal, tako da ima učitelj v okolici 500 gld. učiteljica 400, v mestu pa učitelj I. in II. šolskega razreda vsega skupaj 550 plače + 125 odškodnine za stanovanje, tedaj 675; III. in IV. razr. pa $700 + 125 = 825$. Vodji v mestu, ki so ob enem tudi učitelji 3. in 4. razreda dobé službinske priklade 200 tedaj $825 + 200 = 1025$ brez petletnih doklad. Učitelji v mestu I. in II. razreda brez petletnih doklad $450 + 120 = 570$, III. in IV. r. $550 + 120 = 670$. Podučitelji in podučiteljice v mestu nimajo leta podučiteljstva šteta za petletne doklade; nimajo odškodnine za stanovanje in nič drugega kakor prvi 250, druge 200. Pri imenovanji seji 17. p. m. so tudi sklenili, da se bo v Rojanu pri dvorazredni šoli še tretji razred z italijanskim podučnim jezikom odprl in sicer brž ta mesec; tudi deklški rojanski šoli so podučiteljico z 200 gld. plače dekretirali. Oziroma podučnega jezika se je g. Nabergoj, mestni svetovalec krepko ponašal in terjal naj bi bil slovenski, pa žalibog njegov predlog je propal. Ravno ta gospod je predlagal, naj bi se okoličnim učiteljem za njih službinska opravila kaj vrglo, pa tudi ta predlog je propal. Da so okolični učitelji na slabšem stališči kakor mestni, vsak vidi, in jaz bi rad vprašal zakaj se otroci istega očeta, ki gotovo več truda prestati morajo, tako različno plačujejo? Stari pregovor je „po delu plačilo“, ali zdi se, da magistrat ga ne pozna, ker sicer bi bil moral tudi za službinska opravila okolične učitelje odškoditi. To se vsaj meni tako zdi, čeravno nisem posvečen v skrivnosti in opravila učiteljev.

Iz Gorice. Odmerite mi, čestiti gospod vrednik, predalček v Vašem cenjenjem listu, da Vam na kratkem opišem razmere na našem izobraževališči. —

Ako pomislimo, kako pomanjkanje učiteljev je dandanes, moramo pripoznati, da je število goriških slovenskih pripravnikov jako malostno. In vendar, kakor zdaj okoliščine kažejo, nij se nadejati, da bi bila naša slov. preparandija bolj obiskovana; kajti naše dijake srednjih šol, ki so se sicer uže namenili za izobraževališče, straši to, da bodo morali hlače trgati na šolskih klopih tega zavoda 4 dolgotrajna leta. Ne vem sicer, ali je kaj resnice na tem, da bodo našo trirazredno preparandijo zdaljšali za eno leto, vendar moje mnenje je, da je vsak gojenec, če dobro dovrši trirazredno preparandijo, zadostno omikan, da slovenskemu učiteljstvu ne dela nobene nečasti. Mladenič, dognalši nižo gimnazijo in 3 razrede na preparandiji, je

menda že sposoben za borega podučitelja. — To je moje mnenje in deloma tudi misel mojih sokolegov. Barem so naši prvoletniki dejali, da bi ne bili vstopili v pripravnišče, ako bi se jim bilo preje naznanilo, da bo imela preparandija odsehdob štiri tečaje.*)

Tudi z učiteljskim osebjem nij tukaj dobro priskrbljeno. Gospod nadučitelj B. je zbolel, a povrh tega manjka pri slovenskem oddelku še enega učitelja. Začasno podučujeta slovenščino gosp. Fr. Levec in Avgust Leban. Hvala jima!

Učitejski pripravnik.

Iz Koroškega. (Obljuba dela dolg.) Pod tem naslovom je mična povestica v „Vrtecu“, št. 2. lanskega leta. Ta naslov premišljevaje spomnim se tudi dolga, ki je bil vsled obljube storjen.

Prisrčni mi „Slov. učitelj“! Tebi želim to naznaniti, ker do Tebe največje zaupanje imam. Prosim, da me poslušáš!**)

Bilo je meseca oktobra leta 1871. Preseljeval sem se „s trebuhom za kruhom“ iz lepe slovenske krajine Štirije na Koroško. Pred odhodom iz L. se še poslovim od svojih sobratov pa tudi od vrlega domoljuba g. K...., načelnika kraj. š. svetovalstva taistega kraja. Ta gospod mi roko poda in mi za slovo takole na srce govori: „Prišli boste v kraje, kjer so si Slovenci in Nemci zelo bližnji sosedje, delajte tam kaj za narod, za blagor slovenske mladine itd.“ — Te besede prišle so iz srca in šle so do srca. Se vé da, obljubil sem kar je tudi moje prepričanje vedno bilo in bode, za narod, za blagor mladine z vsemi močmi delovati. — Naj bi vsak slovenski načelnik krajn. š. svetovalstva tako mislil, tako želel in tako namerjal kot omenjeni gospod K., ne bilo bi toliko ponemčevanja po slovenskih ljudskih šolah; posebno tukaj na Koroškem bi bilo takih načelnikov treba.

Obljuba takrat storjena, kako se izvršuje? Kraj, kamor sem namestjem, je popolnoma slovenski. Otroci ki šolo obiskujejo, le slovenski razumejo. Soseščani pa hočejo, da se njihovi otroci le samo nemščine učé, saj slovenski že tako znajo. Se vé, naša duhovna pa župan mislijo drugače; oni so možje, v tej zadevi vse hvale vredni. S pomočjo župana in župnika je tudi bil sklep v seji kraj. šols. svetovalstva storjen, da učni jezik ima v šoli biti slovenski, nemški se le kot drugi deželni jezik v šoli prednašan. Krajni svet sklepa, okrajni in deželni pa skleneta. Tako je dež. š. svet sklenil, da na slovenskih šolah se naj prvo leto slovensko podučuje, drugo leto se že nemško za-

*) Mi mislimo, da vlada tega ne bo storila, dokler bode tako veliko pomanjkanje učiteljev. Vrd.

**) In mi prosimo svoje č. čitatelje, da pazljivo heró lepe besede vrlega učitelja in dobrega Slovenca. Vrd.

čenja, potem naj se v nemščini marljivo napreduje, da se brž zamore nemški uč. jezik vpeljati. Zadnje leta se ima samo nemško podučevati; ako pa šolska srenja slovensčino, kot predmet zahteva, ima se s molbo k dežel. š. svetu obrniti, — ali bi kaj molba pomagala?! — Tako mi je tukaj! Če hočem po svojem prepričanju delati, gre za eksistencijo nevarno, če hočem kot sredstev k namenu — služiti, mi je prepričanje nasproti. —

Ne morem toraj vspešno svoje obljube izpolnovati, pa delati hočem toliko, kolikor mi je po postavni poti mogoče, delati hočem za narod, za blagor mladine. Nikoli me pa ne more kaka moč toliko nagniti, da ne bi ljubil svojega naroda, ne delal za svojo milo domovino in se za njo ne potegoval. Saj krv ni voda!

Preljubi „Slov. učitelj“! Ti po širokem svetu hodiš, toraj tudi nekdanje kolege poznaš; reci jim le, da jih prisrčno pozdravljam, pa tudi gospodu K—u povej, da storjeno obljubo hočem izvrševati, kolikor bode mogoče. J. Peščanski.

Iz Velikovca na Koroškem. 12. februarja bil je pri nas učiteljski zbor. Na dnevnem redu je bilo: 1) predlog predmetov za deželni učiteljski zbor, kateri bo o veliki noči v Spitalu. G. Artnak priporoča, naj se deluje za povišanje učiteljske plače, kakoršno imajo učitelji na Solnograškem in Avstrijskem. 2) Je bila volitev ravnateljev zbora za leto 1873. Izvoljeni so bili okrajni šolski oglednik g. D. Torinek za predsednika, g. A. Vizjak za namestnika, in g. Kiler za zapisnika. Na to so se razni predlogi stavili, kakor: J. Rupnik iz Trušenj nasvetuje, naj bi se pravičen učilni načrt osnoval in deželnemu šol. svetu v potrjenje predložil. To blaga misel je že tudi lansko leto pri splošnem učiteljskem zboru v Velikoveu sprožena bila, in deželni odborniki učiteljskega zbora so to reč na svoje rame vzeli, pa do zdaj se ni nič izvršilo. Sklenilo se je, imenovane odbornike še enkrat poprašati, kaj in kako je.

G. Mörtl iz sv. Mihela nasvetuje naj se skrbi, da ne bodo krajni šolski predstojniki učiteljskih pobotnic potrjevali. Nekteri kmetski šol. predstojniki si mislije, da so veliko več, če učitelju na pobotnico božjo martro namalati smejo, predenj sme po denarje iti. Rupnik, tirja naj se skrbi, da se bodo šolska naznala v slovenskem in nemškem jeziku izdajala, po izgledu poštnih nakaznic. Ali g. Artnak je krepko odbijal ta nasvet, češ, da se mi učitelji nočemo pred svetom „blamirati“ in terja da se Rupnik sam za to potegne. Čeravno je Rupnik dokazoval, da avstrijski „bankovci“ imajo tudi v večih jezikih napis, in jih zato nobeni proč ne meče, le ni obveljal. — Rupnik zopet priporoča, da bi se vrednik „Kärnt. Schulblatt-a“ opomnil, naj bi učiteljske spremembe naznanjali — obveljalo je. Rupnik tudi omeni, naj bi se preskrbelo, da bi se pri zborih četvorospevi peli in sicer slovenske in nemške pesmi. Obveljalo je. Prihodnjič več.

Iz Idrije. (O ranjkem učitelju Erženu). Po slovenskih deželah je razkrojeno mnogo učiteljev, ki so hobili v nekdanjo, učiteljsko pripravništvo v Idriji, ki je obstalo od l. 1853—1866. Tim je bil učitelj Eržen gotovo znan. Vstreženo bode toraj tim pa tudi drugim slovenskim učiteljem in čitateljem „Slov. učitelj“ ako tu nekaj kratkih črtic iz njegovega življenja podamo. —

Jože Eržen je bil rojen v Idriji 16. marca 1803. Tu je hodil v glavno šolo in potem je dovršil tudi dva gimnazijalna razreda. Še le 16 let star, je bil postavljen z odlokom rudniškega urada od 2. sept. 1819 na idrijsko šolo za brezplačnega šolskega praktikanta. 20. marca l. 1820 bil je imenovan kot zadržni šolski pomočnik; v tej lastnosti je služil do 17. febr. l. 1837. Z dekretom od 1. marca omenjenega leta pa ga imenujejo za učitelja 1. razreda, v katerem je podučeval do 18. okt. 1853, s katerim letom je postal učitelj II. razreda (sedaj 3. razr.) Kot tak je imel letne plače 350 gld., 27 gld. za drva in prosto stanovanje. (Takošno plačo uživa tudi sedaj učitelj 3. razr.) Kot učitelj 3. razreda služil je do konca avgusta l. 1869. Ko je leta 1863. umrl Martinak, učitelj 4. razr., rad bi bil se tudi sedaj pomaknil za eno stopinjo naprej, toda ni se mu bilo posrečilo. Eržen je tedaj služil 6 mesecev in 17 dni kot brezplačni šolski praktikant, 16 let 11 mesecev in 8 dni bil je šolski pomočnik, 16 let in 7 mesecev učitelj 1. razreda, 15 let in 11 mesecev pa učitelj 2. (3.) razreda. Pri šolstvu je bil toraj skoraj 50 let, samo pet dni manje. V pokoju je živel od 30. avg. l. 1869, t. j. skozi 3 leta in 5 mesecev, v večnost preselil se je blagi mož 28. jan. 1873.; star je bil toliko da ne 70 let. Kako je ranjki deloval kot učitelj? Vprašali me bodo radovedni bralci. Skozi mnogo let so učili na idrijski šoli učitelji: Martinak, Eržen, Šerek, Kacin. Pisatelj teh vrst je hodil k njim v šolo. Med temi so učenci najbolj hvalili Eržena, najbolj čtili Šereka. (Razsodba učencev je večkrat pravična.) Zakaj? Eržen je imel z živo mladino največje potrpljenje. Šerek rabil je pri vsaki priliki — šibo. Erženovo delovanje v šoli bilo je za njegove čase na vsak način hvalevredno. Z lepo besedo, s potrpežljivostjo je veliko dosegel pri svojih učencih. Njega so učenci malokedaj razkačili ali razjezili. Kaznoval ni ravno pogostoma, in kedar je, ne preostro. Namen šolovanja je takrat bilo izurjenje v nemškem jeziku. Zavaljo tega je Eržen vso pozornost obračal na to. Prav pridno je gojil analiziranje nemških beril. Še sedaj mi šumi po glavi: „das ist ein Artikel, „Haus“ ist ein Hauptwort itd. Slovenski nismo skoro nikdar čitali, o slovenski slovnici še govora ni bilo. „Einmaleins“ so mlatili po nemški in računili smo le po nemški — a razumeli nič. Tega Eržen seveda ni bil kriv, to je terjal duh časa. Kot učitelj je vendar bil marljiv in je svoje dolžnosti skozi 50 let prav zve-

sto izpolnoval. Zavoljo tega mu je njih Veličanstvo 8. avg. l. 1869. podelilo zlati križec za zasluge, ki mu je bil 22. avg. slovesno izročen. Vse svoje življenje je mirno in posebno varčno živel. Nikomur ni nič zalega storil, a tudi nikomur in veliko zaupal. Mnogo otrok je lepo izredil, ki so še po smrti njegovi podedovali po njem več varčno prihranjenega denarja. Eden njegovih sinov bil je tudi goreč učitelj, ki je v prvi slovenski šolski list „Šolski prijatelj“ marljivo dopisoval. Njega pa je že pred več leti nemila smrt pokosila. Pogreb starega Eržena bil je sijajen. Skoraj vsa Idrija se je pogreba udeležila, med temi spremljevalci bilo je gotovo nad polovico njegovih učencev in učenk, ki so mu hvaležnega srca z nami vred klicali: Naj v miru počiva!

Razne novice in drobtine.

(Slovensko učiteljsko društvo) v Ljubljani je imelo 24. m. m. družaben večer v gostilnici „Pred mostom“, kjer so [se bili zbrali vsi slovensko-misleči ljublj. učitelji, in tudi več učiteljev iz okolice. Nazo-čih pa je tudi bilo mnogo učiteljskih prijateljev in znancev, med temi g. dr. Vošnjak. Bilo je prav zabavno in prijetno. Predstavljala se je vesela igra: „Domači prepir“, pelo se je, deklamovalo in „Klatež“ (učit. Brenclj) povedal je več šaljivih za predpust. —

25. m. m. imel je odbor tega društva svojo sejo. Razun ljubljanskih odbornikov bil je nazoč tudi Lapajne iz Ljutomera. Pogovarjalo se je o sestavi „imenika vseh slovenskih učiteljev“, kateri se bode v tekočem letu izdal. V tem imeniku bodo vrsteni slovenski učitelji iz Kranjskega, Štajerskega, Koroškega, Goriškega, tržaške okolice, in morebiti tudi iz Istrije in Ogarskega.

(Štajersko društvo v podporo učiteljskim vdovam in sirotam) je v 18 letih svojega obstanka nad 40.000 gld. podpore naklonilo 82 učit. vdovam in 75 sirotam. Pravih udov je štelo društvo l. l. 234, podpornih 71; vdov 53 in sirot 35. Dohodkov je imelo 5412 gld. 17 kr., stroškov 4343 gld. 34 kr. Glavnice ima 50.000 gld. v obligacijah; rezervfonda pa 13.030 gld. 47 kr.

(Zarstan okrajnih šolskih nadzorništév) na Kranjskem je deželni šolski svet ministerstvu nasvetoval, da se imenuje za Kranjsko samo 5 stalnih nadzornikov s plačo in stopinjo okrajnih komisarjev. Sedeži teh nadzornikov bi bili: Ljubljana, Postojna, Kranj, Rudolfovo, Kočevje. Novi nadzorniki bi imeli po 2 in po 3 okraje v svojem delokrožji.

(„Laibacher-Schulzeitung.“) je nam enkrat očitala, da ne znamo in da se nismo nikdar učili latinščine. To nas presneto malo sramoti; v sramoto pa si more vrednik „Schulzeitunge“ šteti, da ne razumi slovenščine. To smo razvideli iz tega, ko je čital po slovenskih časnikih novost, da si učitelji mariborske okolice snujejo svoje društvo, in potem to tako razumel, da si slovenski učitelji na Štajerskem tako društvo napravljajo. Pred lastnim pragom imate Vi, gospodje še največ smeti. —

Premembe v učiteljskem stanu po Slovenskem.

Na Štajerskem. G. France Koemut za podučitelja v Konjice; g. Dav. Brumen za podučitelja pri Malinedelji; g. Jan. Jurša za učitelja v Ormužu.

Na Kranjskem. G. Jernej Pirnat za trdnjo učitelj v Raki.

Na Koroškem. G. Rudolf Kraus začasni učitelj v Prevalib; g. Matej Sobe, začasni učitelj v Dvoru; gosp. Katarina Drežnik učiteljica v Velikovecu; g. Franz Župnik, nadučitelj v Vetrinju za okraj. šol. nadzornika v velikovskem okroju.

Listnica vredništva. G. G. na J.: Plače orgljavcev na Štajerskem so različne in se ravna po velikosti far in opravil. Utegnejo znašati od 100—400 gld. na leto. G. J. K. v Br.: Imenika naročnikov ne moremo preobčiti. To ni dandanes več v navadi, pa tudi prostora nam za to primanjkuje. G. dopisnikom izrekamo prirčno zahvalo. „Laib, Schulzeitung“: S takimi ljudmi, kakor v Vašem listu sodelujejo, se ne moramo več prepirati. To bi se reklo, prazno slamo mlatiti, ako bi se človek trudil. Vas na pravo pot pripraviti. G. Š. pri sv. Kr.: Poslednji dopis od sv. Križa ni grajal slabo podučevanje ali slabi šolski napredek pri učencih, ampak samo nemarnost šolskih oblastnih. G. J. H. v D.: 1. in 2. števec je zmanjkalo, ne more se Vam z njimi več postreči.

Razpis.

Na dvornazvedni šoli pri sv. Miklavžu poleg Ormuža je izpraznjena podučiteljska služba s plačo 240 gld., osobno priklado 60 gld. in prostim stanovanjem.

Prosilci naj svoja pravilno obložena prosila položijo do 15 aprila t. l. pri krajn. šolskem svetu šent. Miklavžkem, pošta Ormuž.

Okrajno š. svetovalstvo v Ormužu, 4. marca 1873.

1—1

Prvomestnik.

Podučiteljska služba.

Pri dvorazredni ljudski šoli v mozirskem trgu je podučiteljska služba z letno plačo od 300 gld. in osobno priklado z 60 gld., zraven prostega stanovanja odprta.

Prosilci za to službo, kateri so nemškega in slovenskega jezika v besedi in pisavi zmožni, naj svoje prošnje s potrebnimi dokazi zadnji čas do 15. sušca t. l. semkaj vložijo.

Okrajni šolski svet v Gornjem Gradu (pri Celji) dne 15.

svečana 1873.

1—2

Založnik J. Lapajne.

Za vredništvo odgovoren F. Breier. — Tisk „Narodne tiskarne“ v Mariboru.